

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ
ЗАКЛАД « МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

КУРСОВА РОБОТА (ПРОЕКТ)

з дисципліни «Кримінальний процес»

на тему: «Докази в кримінальному провадженні: поняття,
класифікація та допустимість»

Студента Омельченка
Олександра Петровича
Курсу III
групи: ТУ_{бц}-8-23-Б₁ПрД(3,6зс)
напряму Правоохоронна
діяльність
спеціалізація -
Керівник: Бровко Наталія
Іванівна, д.ю.н., професор
Оцінка: _____
Національна шкала _____
Кількість балів _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ-2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	6
1.1. Поняття доказів у кримінальному провадженні та їх правова природа	6
1.2. Джерела доказів відповідно до Кримінального процесуального кодексу України	8
1.3. Значення доказів у процесі доказування та встановлення істини у справі	11
РОЗДІЛ 2 КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	13
2.1. Поділ доказів за процесуальною формою та джерелом походження	13
2.2. Прямі та непрямі (побічні) докази	16
2.3. Первинні та похідні докази, їх значення в доказуванні	18
РОЗДІЛ 3 ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	22
3.1. Поняття допустимості доказів та її правове регулювання	22
3.2. Недопустимі докази та підстави їх виключення з доказування	24
3.3. Практичні проблеми оцінки допустимості доказів у судовій практиці	27
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Актуальність теми курсової роботи зумовлена ключовою роллю доказів у кримінальному провадженні, оскільки саме вони є основою встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення, винуватості або невинуватості особи та прийняття законного і обґрунтованого процесуального рішення. У сучасному кримінальному процесі України питання належного збирання, перевірки, оцінки та допустимості доказів набуває особливого значення, адже будь-які порушення вимог закону під час отримання доказової інформації можуть призвести до визнання її недопустимою та, як наслідок, вплинути на результат розгляду кримінального провадження.

Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює чіткі вимоги до поняття доказів, їх джерел, порядку отримання та використання. Водночас у практичній діяльності органів досудового розслідування та суду нерідко виникають складні питання щодо класифікації доказів, їх належності та допустимості. Це пов'язано як із динамічним розвитком кримінального процесуального законодавства, так і з появою нових форм отримання інформації, зокрема електронних доказів, даних із цифрових носіїв та інформаційних систем [2].

Особливої уваги потребує проблема допустимості доказів, оскільки вона безпосередньо пов'язана з дотриманням прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Недотримання процесуальної форми отримання доказів, порушення конституційних гарантій або встановленого порядку проведення слідчих (розшукових) дій може призвести до визнання доказів недопустимими, що суттєво впливає на можливість доведення вини особи в суді.

Проблематика доказів у кримінальному провадженні, їх поняття, класифікації та допустимості посідає важливе місце у науці кримінального процесу, оскільки саме від належного регулювання та застосування доказів

залежить законність і справедливість судового розгляду, а також забезпечення прав і свобод людини. У зв'язку з цим зазначена тематика привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії доказування.

Значний внесок у дослідження проблем доказів у кримінальному провадженні здійснили такі українські науковці, як Ю. М. Грошевий, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Тertiшник, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, В. В. Шибіко, О. В. Баулін, С. М. Стахівський та інші. У своїх працях вони розглядали сутність доказів, їх властивості, процес доказування, питання належності, допустимості та достовірності доказів, а також особливості їх оцінки під час кримінального провадження. Завдяки їхнім науковим напрацюванням були сформовані сучасні підходи до розуміння доказового права та механізмів реалізації принципу змагальності сторін [4].

Серед зарубіжних учених, які досліджували проблеми доказування, варто відзначити М. С. Строговича, П. С. Елькінда, Л. Д. Карнеєву, О. Я. Кокорева та інших. Їхні праці стали теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку науки кримінального процесу та знайшли відображення у сучасному законодавстві багатьох держав. Дослідження зазначених учених сприяли виробленню наукових підходів до класифікації доказів, визначення критеріїв їх допустимості та встановлення гарантій захисту прав учасників кримінального провадження.

Незважаючи на значний рівень наукової розробленості даної проблематики, питання поняття, класифікації та допустимості доказів у кримінальному провадженні не втрачають своєї актуальності. Постійний розвиток кримінального процесуального законодавства України, впровадження міжнародних стандартів захисту прав людини та практика Європейського суду з прав людини зумовлюють необхідність подальшого наукового осмислення та вдосконалення теоретичних і практичних аспектів доказування у кримінальному процесі.

Метою курсової роботи є комплексне дослідження теоретичних і практичних аспектів доказів у кримінальному провадженні, їх поняття, класифікації та допустимості відповідно до чинного законодавства України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- розкрити поняття доказів у кримінальному провадженні та їх правову природу;
- дослідити джерела доказів відповідно до Кримінального процесуального кодексу України;
- охарактеризувати основні підходи до класифікації доказів;
- проаналізувати поняття допустимості доказів та підстави визнання їх недопустимими;
- визначити проблемні питання оцінки доказів у судовій практиці.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі збирання, перевірки та оцінки доказів у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є норми кримінального процесуального законодавства України, що регулюють поняття, класифікацію та допустимість доказів, а також наукові підходи та судова практика з цього питання.

Методи дослідження, використані в роботі, включають: аналіз і синтез, порівняльно-правовий метод, формально-юридичний метод та системний підхід, що дозволило комплексно розглянути досліджувану проблему.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані для поглиблення теоретичних знань про докази у кримінальному процесі, а також для вдосконалення практичної діяльності органів досудового розслідування та суду.

Структура курсової роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Поняття доказів у кримінальному провадженні та їх правова природа

Поняття доказів у кримінальному провадженні є одним із ключових інститутів кримінального процесуального права, оскільки саме на підставі доказів встановлюються фактичні обставини кримінального правопорушення та приймаються процесуальні рішення. Від правильного розуміння сутності доказів залежить ефективність розслідування, обґрунтованість обвинувачення та справедливність судового розгляду.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність або відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, а також інших обставин, які мають значення для кримінального провадження. Ці дані встановлюються за допомогою визначених законом процесуальних джерел, до яких належать показання, речові докази, документи, висновки експертів та інші матеріали [6].

Таким чином, доказ у кримінальному процесі має складну юридичну природу, яка поєднує в собі як фактичний зміст інформації, так і процесуальну форму її отримання. Це означає, що сама по собі інформація про подію злочину не завжди може вважатися доказом, якщо вона отримана з порушенням встановленої законом процедури.

Правова природа доказів полягає у їх подвійному характері. З одного боку, вони виступають як інформаційна основа для встановлення істини у кримінальному провадженні, а з іншого — як юридичний інструмент, що регулюється нормами кримінального процесуального права. Саме тому докази

повинні відповідати вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності.

Належність доказів означає їх зв'язок із предметом доказування, тобто здатність підтверджувати або спростовувати обставини, що мають значення для кримінального провадження. Допустимість передбачає отримання доказів у порядку, встановленому законом, із дотриманням прав і свобод людини. Достовірність характеризує відповідність доказової інформації реальним фактам, а достатність — сукупність доказів, яка дозволяє зробити обґрунтований висновок у справі [8].

Важливо зазначити, що в сучасному кримінальному процесі значення доказів суттєво зросло у зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій, цифровізацією суспільних відносин та появою нових способів фіксації й передачі інформації. Особливої актуальності набули електронні докази, до яких належать дані, що містяться на електронних носіях, у мережі Інтернет, мобільних пристроях, інформаційних системах, соціальних мережах, електронній пошті та інших цифрових ресурсах. Використання таких відомостей у кримінальному провадженні значно розширює можливості органів досудового розслідування та суду щодо встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення, а також сприяє більш повному, всебічному й об'єктивному дослідженню обставин справи.

Водночас специфіка електронних доказів обумовлює виникнення низки проблем, пов'язаних із порядком їх отримання, фіксації, зберігання та перевірки на відповідність вимогам належності, допустимості й достовірності. Особливого значення набувають питання забезпечення цілісності електронної інформації, підтвердження її походження, недопущення несанкціонованого втручання або зміни змісту цифрових даних. Крім того, розвиток сучасних технологій породжує нові виклики, пов'язані з використанням штучного інтелекту, хмарних сервісів, засобів шифрування та анонімізації інформації, що потребує належного правового врегулювання [10].

У зв'язку з цим постає необхідність подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, гармонізації його положень із міжнародними стандартами та практикою Європейського суду з прав людини, а також формування єдиної судової практики щодо збирання, дослідження, оцінки та використання електронних доказів. Вирішення зазначених питань сприятиме підвищенню ефективності кримінального судочинства, забезпеченню принципу верховенства права та належному захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження [12].

Отже, докази у кримінальному провадженні є центральним елементом доказування, що поєднує фактичну інформацію та процесуальну форму її закріплення. Їх правильне розуміння має вирішальне значення для забезпечення законності, обґрунтованості та справедливості кримінального судочинства.

1.2. Джерела доказів відповідно до Кримінального процесуального кодексу України

Джерела доказів у кримінальному провадженні є важливим елементом доказової системи, оскільки саме через них фактичні дані набувають процесуальної форми та можуть бути використані під час досудового розслідування і судового розгляду. Іншими словами, якщо докази відповідають на питання «що доводиться у справі», то джерела доказів відповідають на питання «звідки отримано цю інформацію та в якій процесуальній формі вона закріплена».

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, до процесуальних джерел доказів належать: показання свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених; речові докази; документи; висновки експертів, а також інші матеріали, передбачені законом. Кожне з цих джерел має свою

специфіку формування, процесуального закріплення та використання у доказуванні.

Показання учасників кримінального провадження є одним із найпоширеніших джерел доказів. Вони становлять усні або письмові відомості про відомі особі обставини, що мають значення для кримінального провадження. Важливим є те, що такі показання повинні бути отримані із дотриманням процесуальних гарантій, зокрема права на захист, заборони самовикриття та інших конституційних принципів [14].

Речові докази — це матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять іншу інформацію, що може бути використана для встановлення обставин справи. Їх значення полягає в об'єктивності, оскільки вони існують незалежно від людського сприйняття і можуть бути безпосередньо досліджені судом.

Документи як джерела доказів включають письмові, електронні та інші носії інформації, які містять відомості про обставини, що мають значення для кримінального провадження. У сучасних умовах особливого значення набувають електронні документи, цифрові дані та інформація, отримана з комп'ютерних систем, що розширює традиційне розуміння документальних доказів.

Висновок експерта є результатом проведеного спеціального дослідження, яке потребує застосування наукових, технічних, медичних, економічних або інших спеціальних знань. Він має важливе значення у випадках, коли для встановлення обставин кримінального провадження необхідні професійні знання, якими не володіють слідчий, прокурор чи суд. Саме завдяки використанню спеціальних знань стає можливим отримання об'єктивної інформації щодо фактів і явищ, які мають значення для правильного вирішення справи [16].

Особливість висновку експерта полягає в тому, що він формується на підставі проведених досліджень, аналізу наданих матеріалів та застосування науково обґрунтованих методик. У своєму висновку експерт не лише викладає

результати проведених досліджень, а й надає аргументовані відповіді на поставлені перед ним питання, що дозволяє органам досудового розслідування та суду більш повно з'ясувати обставини кримінального правопорушення. При цьому висновок експерта є самостійним процесуальним джерелом доказів і підлягає перевірці та оцінці у сукупності з іншими доказами, наявними у кримінальному провадженні.

Практичне значення експертного висновку особливо проявляється під час розслідування складних кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням сучасних технологій, фінансовими операціями, заподіянням тілесних ушкоджень, дорожньо-транспортними пригодами, дослідженням документів, речовин, біологічних слідів та інших матеріальних об'єктів. У таких випадках саме результати судових експертиз дають можливість встановити механізм вчинення злочину, ідентифікувати осіб, визначити розмір завданої шкоди, причини настання певних наслідків та інші фактичні дані, що мають істотне значення для кримінального провадження [18].

Водночас висновок експерта не має наперед встановленої сили та не є обов'язковим для слідчого, прокурора чи суду. Його достовірність, обґрунтованість і допустимість підлягають ретельній перевірці та оцінці відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства. У разі виникнення сумнівів щодо правильності або повноти проведеного дослідження може бути призначена додаткова або повторна експертиза. Таким чином, висновок експерта виступає важливим засобом встановлення істини у кримінальному провадженні та сприяє ухваленню законних, обґрунтованих і справедливих процесуальних рішень [20].

Крім того, закон передбачає можливість використання інших матеріалів, які можуть мати доказове значення за умови їх належного отримання та процесуального закріплення. Це положення дозволяє враховувати розвиток технологій та появу нових джерел інформації.

Таким чином, джерела доказів у кримінальному провадженні становлять чітко визначену законодавством систему, яка забезпечує процесуальну форму

отримання та використання фактичних даних. Їх правильне застосування є гарантією законності, об'єктивності та справедливості кримінального процесу.

1.3. Значення доказів у процесі доказування та встановлення істини у справі

Докази у кримінальному провадженні відіграють визначальну роль, оскільки саме на їх основі здійснюється процес доказування, формується обвинувачення або приймається рішення про виправдання особи. Вони є центральним елементом кримінального процесу, без якого неможливо забезпечити реалізацію завдань кримінального провадження, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України [1].

Основне значення доказів полягає у їх здатності забезпечувати встановлення об'єктивної істини у справі. Хоча сучасний кримінальний процес України орієнтований не лише на «об'єктивну істину», а й на забезпечення змагальності сторін та справедливого судового розгляду, саме сукупність належних і допустимих доказів дозволяє суду сформувати внутрішнє переконання щодо винуватості або невинуватості особи.

Докази виконують також важливу процесуальну функцію — вони є підставою для прийняття процесуальних рішень на всіх стадіях кримінального провадження. На стадії досудового розслідування вони дозволяють визначити наявність події кримінального правопорушення та причетність конкретної особи. У судовому розгляді саме докази стають основою для ухвалення вироку [3].

Важливим аспектом є те, що доказування у кримінальному процесі здійснюється сторонами обвинувачення та захисту, які збирають, подають і досліджують докази. Суд при цьому виступає незалежним арбітром, який

оцінює їх у сукупності, керуючись законом і внутрішнім переконанням. Такий підхід забезпечує баланс між інтересами держави та правами людини.

Крім того, докази мають гарантійну функцію, оскільки вони забезпечують захист особи від необґрунтованого обвинувачення. Лише ті відомості, які отримані у встановленому законом порядку та відповідають вимогам допустимості, можуть бути використані для обґрунтування вини. Це є важливою гарантією дотримання прав і свобод людини у кримінальному провадженні [5].

Отже, значення доказів у кримінальному процесі є багатограним: вони забезпечують встановлення фактичних обставин справи, формують основу процесуальних рішень та гарантують справедливість судового розгляду.

У першому розділі курсової роботи було досліджено теоретичні засади поняття доказів у кримінальному провадженні, їх джерела та значення у процесі доказування.

Встановлено, що докази є фактичними даними, отриманими у передбаченому законом порядку, які використовуються для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Вони мають складну правову природу, поєднуючи інформаційний зміст та процесуальну форму закріплення.

Проаналізовано основні джерела доказів, визначені Кримінальним процесуальним кодексом України, зокрема показання учасників процесу, речові докази, документи, висновки експертів та інші матеріали. Кожне з цих джерел має власні особливості формування та використання.

Також визначено, що докази відіграють ключову роль у кримінальному провадженні, оскільки забезпечують встановлення фактичних обставин справи, формування внутрішнього переконання суду та прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень.

Отже, система доказів є фундаментальною основою кримінального процесу, від ефективності якої залежить реалізація принципів законності, справедливості та захисту прав людини.

РОЗДІЛ 2

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖ

2.1. Поділ доказів за процесуальною формою та джерелом походження

Класифікація доказів у кримінальному провадженні є важливим елементом теорії доказування, оскільки дозволяє систематизувати різні види фактичних даних, визначити їх процесуальну природу та особливості використання у досудовому розслідуванні і судовому розгляді. Одним із поширених підходів є поділ доказів за процесуальною формою та джерелом їх походження [2].

Поділ доказів за процесуальною формою ґрунтується на способі їх процесуального закріплення у кримінальному провадженні. У цьому контексті докази набувають юридичного значення лише тоді, коли вони отримані та оформлені у передбаченій законом формі. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, процесуальними джерелами доказів виступають показання, речові докази, документи, висновки експертів та інші матеріали. Такий поділ підкреслює, що доказ у кримінальному процесі існує не як абстрактна інформація, а як юридично оформлений результат процесуальної діяльності.

Процесуальна форма має принципове значення, оскільки саме вона забезпечує можливість перевірки достовірності та допустимості доказів. Наприклад, показання свідка набувають доказового значення лише за умови їх належного отримання під час допиту із дотриманням процесуальних гарантій, а документ стає доказом лише тоді, коли його походження та зміст можуть бути перевірені в установленому порядку [7].

Другим важливим критерієм класифікації є поділ доказів за джерелом їх походження. У цьому випадку увага приділяється тому, звідки саме походить інформація та який носій її містить. Джерелом доказів можуть бути люди

(свідки, потерпілі, підозрювані, обвинувачені), матеріальні об'єкти (речові докази), документи або результати спеціальних досліджень (висновки експертів).

Докази, отримані від людей, мають суб'єктивний характер, оскільки ґрунтуються на сприйнятті, пам'яті та відтворенні подій конкретною особою. Вони можуть містити певний елемент суб'єктивності, що вимагає їх ретельної перевірки та співставлення з іншими доказами.

Матеріальні джерела доказів, навпаки, мають більш об'єктивний характер, оскільки відображають сліди події злочину або інші фактичні дані, які існують незалежно від людського сприйняття. До них належать речові докази, які можуть бути безпосередньо досліджені слідчим або судом [9].

Окреме місце в системі процесуальних джерел доказів займають документи, які поєднують у собі матеріальну форму та інформаційний зміст. Їх особливість полягає в тому, що доказове значення має не стільки сам матеріальний носій, скільки відомості, які в ньому зафіксовані та можуть бути використані для встановлення обставин кримінального провадження. Документи є важливим засобом доказування, оскільки здатні містити інформацію про події кримінального правопорушення, осіб, причетних до його вчинення, характер і розмір завданої шкоди, а також інші фактичні дані, що мають значення для правильного вирішення справи.

До документальних джерел доказів можуть належати офіційні акти, договори, довідки, бухгалтерські та фінансові документи, листування, протоколи процесуальних дій, медична документація, банківські виписки, фото- та відеоматеріали, а також інші носії інформації, які містять відомості, необхідні для встановлення істини у кримінальному провадженні. Залежно від способу фіксації інформації документи поділяються на традиційні паперові та електронні, що набуває особливої актуальності в умовах цифровізації суспільства та активного впровадження інформаційних технологій у сферу кримінального судочинства [12].

Електронні документи дедалі частіше використовуються як джерело доказової інформації, оскільки значна частина суспільних відносин здійснюється із застосуванням цифрових технологій. Електронна пошта, текстові повідомлення, дані з мобільних пристроїв, записи камер відеоспостереження, інформація із соціальних мереж, електронні бази даних та інші цифрові ресурси можуть містити важливі відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення. Використання таких документів сприяє більш повному та об'єктивному дослідженню доказової бази, а також підвищує ефективність розслідування та судового розгляду.

Водночас застосування електронних документів породжує низку практичних і правових проблем, пов'язаних із забезпеченням їх автентичності, цілісності та достовірності. Особливого значення набувають питання підтвердження походження електронної інформації, захисту її від несанкціонованого втручання, а також дотримання встановленого законом порядку отримання та фіксації таких даних. У зв'язку з цим важливим завданням сучасного кримінального процесу є вдосконалення механізмів використання документальних джерел доказів, у тому числі електронних, та формування сталої судової практики щодо їх оцінки. Це сприятиме забезпеченню принципів законності, об'єктивності та справедливості кримінального провадження, а також належному захисту прав і законних інтересів його учасників [2].

Таким чином, поділ доказів за процесуальною формою та джерелом походження дозволяє глибше зрозуміти їх природу, особливості формування та використання. Така класифікація сприяє більш ефективному застосуванню доказів у кримінальному провадженні та забезпечує дотримання вимог законності, об'єктивності й повноти дослідження обставин справи.

2.2. Прямі та непрямі (побічні) докази

Поділ доказів на прямі та непрямі (побічні) є одним із найважливіших у теорії кримінального процесу, оскільки він безпосередньо впливає на процес доказування та формування внутрішнього переконання суду. Така класифікація ґрунтується на характері зв'язку доказової інформації з обставинами, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні.

Прямими доказами називають такі фактичні дані, які безпосередньо вказують на наявність або відсутність обставин, що входять до предмета доказування. Іншими словами, прямий доказ прямо підтверджує або спростовує факт вчинення кримінального правопорушення певною особою, її вину, форму вини чи інші істотні обставини. Наприклад, показання свідка, який безпосередньо бачив, як особа вчинила крадіжку, або відеозапис моменту вчинення злочину, можуть розглядатися як прямі докази [2].

Значення прямих доказів полягає в їхній очевидності та відносній простоті використання у процесі доказування. Вони дозволяють безпосередньо встановити ключові факти справи, що значно спрощує роботу слідства і суду. Водночас слід враховувати, що навіть прямі докази не мають наперед встановленої сили і підлягають обов'язковій перевірці та оцінці у сукупності з іншими доказами.

Непрямі (побічні) докази — це такі фактичні дані, які безпосередньо не підтверджують обставини предмета доказування, але дають змогу зробити логічний висновок про їх наявність або відсутність. Вони встановлюють проміжні або допоміжні факти, які у сукупності можуть свідчити про вчинення злочину певною особою. Наприклад, знайдення речей потерпілого у підозрюваного, слідів перебування особи на місці злочину або суперечності в її показаннях можуть бути непрямыми доказами [10].

Особливість непрямих доказів полягає в тому, що вони потребують логічного аналізу та системного узгодження між собою. Один окремий побічний доказ зазвичай не є достатнім для встановлення вини особи, однак їх

сукупність може створювати переконливу доказову картину. Саме тому у практиці кримінального провадження велике значення має правильна оцінка саме комплексу непрямих доказів.

Судова практика свідчить, що непрямі докази нерідко відіграють вирішальну роль у кримінальних провадженнях, у яких відсутні прямі докази вчинення кримінального правопорушення. У таких ситуаціях встановлення фактичних обставин справи здійснюється шляхом аналізу сукупності взаємопов'язаних фактів, кожен з яких окремо не дає однозначної відповіді щодо винуватості особи, проте в поєднанні з іншими доказами утворює цілісну та логічно узгоджену систему. Саме завдяки комплексному дослідженню непрямих доказів суд має можливість дійти обґрунтованого висновку про наявність або відсутність певних обставин, що підлягають доказуванню [9].

Особливість непрямих доказів полягає в тому, що вони не містять безпосереднього підтвердження факту вчинення кримінального правопорушення, а лише вказують на проміжні обставини, з яких шляхом логічних висновків можна встановити головний факт. До таких доказів можуть належати результати експертиз, дані про поведінку особи до, під час та після вчинення кримінального правопорушення, сліди на місці події, відомості про мотиви та взаємовідносини між учасниками події, записи камер відеоспостереження, телефонні з'єднання, геолокаційні дані та інші фактичні відомості. Кожен із цих доказів окремо може мати обмежене значення, однак у своїй сукупності вони здатні утворювати послідовний доказовий ланцюг [2].

У випадках, коли відсутні прямі свідчення очевидців або інші безпосередні докази, суд ґрунтує свої висновки на логічному взаємозв'язку встановлених фактів, які в сукупності виключають інші розумні версії розвитку подій. Такий підхід відповідає принципу вільної оцінки доказів та забезпечує всебічне, повне й неупереджене дослідження всіх обставин кримінального провадження. Водночас кожний непрямий доказ повинен бути належним, допустимим і достовірним, а їх сукупність має бути достатньою для

формування внутрішнього переконання суду щодо винуватості чи невинуватості особи.

Особливе значення непрямі докази мають у розслідуванні складних і латентних кримінальних правопорушень, де безпосереднє сприйняття події свідками є неможливим або обмеженим. У таких випадках саме система взаємопов'язаних непрямих доказів дозволяє відтворити механізм вчинення кримінального правопорушення, встановити причетних осіб та забезпечити прийняття законного й обґрунтованого судового рішення. Таким чином, непрямі докази є важливим елементом процесу доказування та відіграють значну роль у досягненні завдань кримінального провадження, спрямованих на встановлення істини та забезпечення справедливого правосуддя [11].

Отже, як прямі, так і непрямі докази мають важливе значення у кримінальному провадженні. Їх ефективне використання можливе лише за умови всебічної, повної та об'єктивної оцінки всіх зібраних фактичних даних у їх сукупності.

2.3. Первинні та похідні докази, їх значення в доказуванні

Поділ доказів на первинні та похідні має важливе значення для кримінального процесу, оскільки дозволяє оцінити ступінь безпосередності отриманої інформації та її надійність. Така класифікація ґрунтується на способі формування доказів і характері їх зв'язку з подією кримінального правопорушення.

Первинні докази — це фактичні дані, отримані безпосередньо з першоджерела інформації. Вони формуються шляхом прямого сприйняття події або безпосереднього контакту з її слідами. Наприклад, показання очевидця події, оригінал документа, речовий доказ, вилучений на місці злочину, або первинний відеозапис події. Такі докази вважаються найбільш

цінними, оскільки вони максимально наближені до фактичних обставин справи та містять мінімум спотворень [13].

Значення первинних доказів полягає в їх високій інформативності та відносній достовірності. Вони дозволяють встановити обставини справи без необхідності додаткових логічних побудов або припущень. Саме тому слідчі та суди надають їм особливу увагу під час оцінки доказової сукупності.

Похідні докази — це фактичні дані, які отримані не безпосередньо з першоджерела, а через інші проміжні носії інформації. Вони є результатом відтворення, копіювання або переказу первинних відомостей. Наприклад, копія документа, показання особи про те, що вона чула від іншої особи, фотокопії матеріалів справи або повторний (дублюючий) відеозапис.

Похідні докази також мають доказове значення, однак їх надійність може бути нижчою через можливість спотворення інформації на етапі її передачі або відтворення. Саме тому вони потребують обов'язкової перевірки шляхом зіставлення з первинними доказами або іншими матеріалами кримінального провадження [2].

У практиці кримінального процесу первинні та похідні докази, як правило, використовуються у тісному взаємозв'язку та взаємодоповнюють один одного. Первинні докази, які отримуються безпосередньо з першоджерела інформації, становлять основу доказової бази та мають найбільшу доказову цінність, оскільки забезпечують найбільш повне й об'єктивне відображення обставин кримінального правопорушення. Саме на них у першу чергу спираються органи досудового розслідування, прокурор та суд під час встановлення фактів, що мають значення для кримінального провадження.

Похідні докази, які виникають у результаті відтворення, копіювання або передачі відомостей, що містяться у первинних джерелах, зазвичай виконують допоміжну функцію. Вони можуть підтверджувати, уточнювати або доповнювати інформацію, отриману з первинних доказів, а також сприяти перевірці їх достовірності та узгодженості з іншими матеріалами справи.

Наприклад, копії документів, показання осіб про відомі їм факти, отримані від інших людей, або дублікати електронних файлів можуть використовуватися для відновлення втрачених відомостей або підтвердження вже встановлених обставин.

Разом із тим у практичній діяльності нерідко виникають ситуації, коли отримання первинних доказів є неможливим унаслідок їх втрати, знищення або відсутності. У таких випадках похідні докази можуть набувати особливого значення та виступати важливим джерелом доказової інформації. Однак використання таких доказів потребує підвищеної уваги до питань їх достовірності, оскільки в процесі передачі чи відтворення інформації можливе її спотворення або неповне відображення фактичних обставин. Саме тому похідні докази повинні підлягати ретельній перевірці та оцінці в сукупності з іншими доказами, наявними у кримінальному провадженні [15].

Важливе значення при цьому має дотримання принципу безпосередності дослідження доказів, відповідно до якого суд повинен прагнути до використання саме первинних джерел інформації. Проте за відсутності такої можливості закон не виключає використання похідних доказів за умови, що вони отримані у встановленому законом порядку, є належними, допустимими та підтверджуються іншими фактичними даними. Судова практика свідчить, що похідні докази можуть бути покладені в основу процесуальних рішень лише тоді, коли їх зміст не викликає обґрунтованих сумнівів, а сукупність усіх зібраних доказів дозволяє дійти переконливого висновку щодо наявності чи відсутності обставин, які підлягають доказуванню.

Таким чином, первинні та похідні докази не слід протиставляти один одному, оскільки вони є взаємопов'язаними елементами єдиної системи доказування. Їх комплексне використання сприяє всебічному, повному та неупередженому дослідженню обставин кримінального провадження, забезпечує встановлення об'єктивної істини та створює необхідні умови для ухвалення законних, обґрунтованих і справедливих судових рішень.

Отже, поділ доказів на первинні та похідні дозволяє більш точно оцінювати їхню доказову силу та забезпечує комплексний підхід до встановлення обставин кримінального правопорушення. Це сприяє підвищенню якості доказування та прийняттю обґрунтованих процесуальних рішень.

У другому розділі курсової роботи було досліджено основні підходи до класифікації доказів у кримінальному провадженні.

Встановлено, що поділ доказів за процесуальною формою та джерелом походження дозволяє визначити порядок їх процесуального закріплення та характер носія інформації. Це сприяє правильному розумінню природи доказів та їх використанню у кримінальному процесі.

Також проаналізовано класифікацію доказів на прямі та непрямі, а також первинні та похідні. Доведено, що кожен із цих видів має власні особливості доказового значення, ступінь надійності та роль у встановленні обставин кримінального правопорушення.

Отже, класифікація доказів є важливим інструментом кримінального процесу, який забезпечує системність доказування, підвищує ефективність розслідування та сприяє ухваленню законних і обґрунтованих судових рішень.

РОЗДІЛ 3

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

3.1. Поняття допустимості доказів та її правове регулювання

Допустимість доказів є однією з ключових категорій кримінального процесуального права, оскільки саме вона визначає можливість використання певних фактичних даних у кримінальному провадженні. Навіть якщо інформація є важливою для встановлення обставин справи, вона не може бути використана як доказ, якщо отримана з порушенням вимог закону.

Під допустимістю доказів у кримінальному провадженні слід розуміти їх відповідність вимогам Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку збирання, закріплення та перевірки, а також дотримання під час цього процесу конституційних прав і свобод людини. Іншими словами, допустимий доказ — це такий доказ, який отримано законним шляхом і може бути використаний судом для ухвалення рішення у справі [2].

Правове регулювання допустимості доказів в Україні здійснюється насамперед Кримінальним процесуальним кодексом України, який визначає поняття доказів, встановлює загальні вимоги до них, порядок їх збирання, перевірки та оцінки, а також передбачає підстави та наслідки визнання доказів недопустимими. Норми кримінального процесуального законодавства спрямовані на забезпечення законності процесу доказування та гарантування прав і свобод людини під час здійснення кримінального провадження.

Важливе значення мають положення Кодексу, відповідно до яких суд не має права використовувати докази, отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, а також докази, здобуті з порушенням встановленої законом процесуальної процедури. Такий підхід ґрунтується на конституційних принципах верховенства права, законності та забезпечення права особи на справедливий судовий розгляд. Законодавець виходить із того,

що досягнення завдань кримінального провадження не може здійснюватися шляхом порушення основоположних прав людини, а тому будь-які відомості, здобуті незаконним шляхом, не можуть бути покладені в основу процесуальних рішень [15].

Недопустимими можуть визнаватися докази, отримані внаслідок застосування насильства, жорстокого або такого, що принижує гідність, поведіння, обману чи інших незаконних методів впливу на учасників кримінального провадження. Крім того, підставою для визнання доказу недопустимим може бути проведення слідчих (розшукових) дій без належного процесуального оформлення, без дозволу слідчого судді у випадках, коли такий дозвіл є обов'язковим, а також недотримання правил фіксації, вилучення та зберігання доказової інформації. Визнання доказу недопустимим означає, що він втрачає юридичне значення та не може бути використаний судом при ухваленні вироку чи іншого процесуального рішення.

Суттєвий вплив на формування інституту допустимості доказів в Україні справляють положення Конституції України, міжнародно-правові акти та практика Європейського суду з прав людини. Відповідно до міжнародних стандартів, право на справедливий судовий розгляд передбачає не лише законність кінцевого рішення, а й дотримання справедливих процедур отримання та дослідження доказів. Саме тому національні суди при вирішенні питання про допустимість доказів повинні враховувати не лише формальну відповідність процесуальним вимогам, а й те, чи не призвело допущене порушення до обмеження прав особи або порушення принципу змагальності сторін [17].

Особливого значення інститут допустимості доказів набуває в умовах розвитку сучасних інформаційних технологій та розширення сфери використання електронних доказів. Це обумовлює необхідність постійного вдосконалення процесуального законодавства та вироблення єдиних підходів у судовій практиці щодо оцінки законності отримання та використання доказової інформації. Таким чином, інститут допустимості доказів виступає

важливою гарантією забезпечення прав людини, законності кримінального провадження та ухвалення справедливих і обґрунтованих судових рішень.

Допустимість доказів тісно пов'язана з принципом верховенства права та гарантіями справедливого судового розгляду. Вона виступає своєрідним фільтром, який не дозволяє використовувати у кримінальному процесі інформацію, отриману незаконними методами, такими як примус, порушення права на захист, незаконні обшуки чи інші процесуальні порушення.

Важливим елементом допустимості є дотримання процесуальної форми отримання доказів. Це означає, що кожен доказ має бути зібраний уповноваженою особою у межах її повноважень та з дотриманням передбаченої законом процедури. Наприклад, експертний висновок має бути отриманий у межах призначеної експертизи, а показання — у процесі допиту із дотриманням процесуальних гарантій [1].

Таким чином, допустимість доказів є фундаментальною гарантією законності кримінального провадження. Вона забезпечує баланс між інтересами держави у розкритті злочинів та правами людини, запобігаючи використанню незаконно отриманої інформації у процесі доказування.

3.2. Недопустимі докази та підстави їх виключення з доказування

Інститут недопустимих доказів у кримінальному провадженні є важливою гарантією забезпечення законності, дотримання прав і свобод людини та справедливості судового розгляду. Його сутність полягає в тому, що докази, отримані з порушенням вимог кримінального процесуального закону, не можуть бути використані судом для обґрунтування процесуальних рішень [2].

Недопустимими доказами визнаються фактичні дані, які були здобуті з істотним порушенням вимог Кримінального процесуального кодексу України або конституційних прав учасників кримінального провадження. Такі докази

не мають юридичної сили та підлягають виключенню з процесу доказування незалежно від їх змісту або значення для справи.

Однією з основних підстав визнання доказів недопустимими є порушення встановленої законом процедури їх отримання. Це може стосуватися неправомірного проведення слідчих (розшукових) дій, відсутності передбачених законом дозволів (наприклад, ухвали слідчого судді на обшук), порушення правил фіксації процесуальних дій або неналежного оформлення протоколів.

Іншою важливою підставою є порушення конституційних прав і свобод людини. Зокрема, недопустимими можуть бути докази, отримані внаслідок катування, жорстокого поводження, примусу до надання показань, порушення права на захист або права не свідчити проти себе. Такі порушення є особливо серйозними, оскільки підривають саму сутність справедливого судочинства [20].

Також до недопустимих доказів можуть належати матеріали, отримані від неуповноважених осіб або з порушенням компетенції органів досудового розслідування. Наприклад, якщо слідча дія проведена особою, яка не мала на це процесуальних повноважень, отримані результати не можуть використовуватися у доказуванні.

Окрему категорію становлять докази, похідні від недопустимих. У кримінальному процесі діє правило, згідно з яким «плід отруєного дерева» також є недопустимим. Це означає, що якщо первинний доказ був отриманий незаконно, то й усі похідні від нього докази також підлягають виключенню.

Судова практика свідчить, що питання допустимості доказів є одним із найбільш складних та дискусійних у кримінальному процесі, оскільки його вирішення потребує ретельної оцінки не лише змісту доказової інформації, а й обставин, за яких вона була отримана. У процесі здійснення правосуддя суд зобов'язаний перевіряти не тільки достовірність та значення доказів для встановлення фактичних обставин кримінального провадження, а й дотримання встановленого законом порядку їх збирання, фіксації та

процесуального оформлення. Такий підхід обумовлений необхідністю забезпечення принципу законності та гарантування прав і свобод учасників кримінального провадження [5].

Особливого значення набуває перевірка дотримання вимог кримінального процесуального законодавства під час проведення слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, отримання речових доказів, документів, результатів експертиз та інших відомостей, які можуть бути використані як докази. Суд повинен встановити, чи були дотримані процесуальні гарантії, передбачені законом, чи не допущено порушення права особи на захист, права на недоторканність житла, таємницю листування, приватного життя та інших конституційних прав. У разі встановлення істотних порушень прав і свобод людини або відступу від передбаченої законом процедури відповідні відомості можуть бути визнані недопустимими та виключені з доказової бази [12].

Складність оцінки допустимості доказів полягає також у тому, що не кожне процесуальне порушення автоматично тягне за собою визнання доказу недопустимим. Суд повинен враховувати характер допущеного порушення, його вплив на достовірність отриманих відомостей, а також те, чи призвело воно до обмеження або порушення прав учасників кримінального провадження. Саме тому питання допустимості доказів потребує індивідуального підходу до кожної конкретної справи та всебічного дослідження всіх її обставин.

Важливу роль у формуванні підходів до оцінки допустимості доказів відіграє практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини, яка виходить із необхідності забезпечення справедливості судового розгляду в цілому. При цьому оцінці підлягає не лише окремий доказ, а й весь процес його отримання та використання у кримінальному провадженні. Такий підхід сприяє зміцненню принципу верховенства права, забезпеченню балансу між інтересами держави у боротьбі зі злочинністю та необхідністю належного захисту прав і законних інтересів людини [4].

Таким чином, перевірка допустимості доказів є важливою гарантією законності кримінального провадження та необхідною умовою ухвалення обґрунтованих, справедливих і законних судових рішень. Саме від належної оцінки способу отримання доказової інформації значною мірою залежить ефективність реалізації завдань кримінального судочинства та рівень захисту прав людини в демократичній правовій державі.

Отже, інститут недопустимих доказів виконує важливу функцію захисту прав людини та забезпечення законності у кримінальному провадженні. Він сприяє формуванню справедливого судового процесу та запобігає використанню незаконно отриманої інформації при ухваленні судових рішень.

3.3. Практичні проблеми оцінки допустимості доказів у судовій практиці

Питання оцінки допустимості доказів у кримінальному провадженні є одним із найбільш складних і дискусійних у сучасній судовій практиці. Це пов'язано з тим, що встановлення допустимості потребує не лише формальної перевірки дотримання процесуальних норм, але й глибокого аналізу обставин отримання доказів, їх відповідності принципам законності та забезпечення прав людини [2].

Однією з основних проблем є відсутність єдиного та однозначного підходу до визначення «істотності» порушень під час отримання доказів. У різних судових рішеннях подібні процесуальні порушення можуть оцінюватися по-різному: в одних випадках вони призводять до визнання доказів недопустимими, а в інших — визнаються формальними і такими, що не впливають на їх допустимість. Це створює певну правову невизначеність у правозастосуванні.

Ще однією проблемою є складність оцінки доказів, отриманих із використанням сучасних технічних засобів. Йдеться про електронні докази,

відеозаписи, дані з мобільних пристроїв та інформаційних систем. У таких випадках виникають питання щодо автентичності, цілісності та способу отримання інформації, що безпосередньо впливає на її допустимість.

Практика також стикається з проблемою так званих «похідних доказів». Навіть якщо первинний доказ визнано недопустимим, не завжди однозначно вирішується питання щодо подальшої долі похідних матеріалів. Це потребує ретельного аналізу причинно-наслідкового зв'язку між доказами та ступеня їх залежності від первинного джерела [7].

Крім того, існують труднощі, пов'язані з різним тлумаченням процесуальних норм слідчими, прокурорами та судами. Недостатня уніфікація підходів до застосування норм КПК України може призводити до різної оцінки однакових ситуацій, що негативно впливає на принцип правової визначеності.

Важливим практичним аспектом є також баланс між ефективністю розслідування злочинів і дотриманням процесуальних гарантій. З одного боку, органи досудового розслідування зацікавлені у швидкому та повному збиранні доказів, з іншого — будь-яке відхилення від встановленої процедури може призвести до втрати доказової сили отриманих матеріалів [12].

Отже, проблеми оцінки допустимості доказів у судовій практиці зумовлені як складністю самого правового регулювання, так і необхідністю забезпечення балансу між ефективністю кримінального провадження та захистом прав людини. Подолання цих проблем можливе шляхом подальшого вдосконалення законодавства та формування єдиної судової практики.

У третьому розділі курсової роботи було досліджено інститут допустимості доказів у кримінальному провадженні, а також особливості недопустимих доказів і проблеми їх оцінки в судовій практиці.

Встановлено, що допустимість доказів є обов'язковою умовою їх використання у кримінальному процесі та полягає у відповідності вимогам закону щодо порядку їх отримання та фіксації. Вона виступає гарантією законності та захисту прав людини.

Проаналізовано підстави визнання доказів недопустимими, серед яких ключове місце займають істотні порушення процесуальної форми та конституційних прав учасників провадження. Особливу увагу приділено похідним доказам, які також підлягають виключенню у разі незаконності первинного джерела.

Виявлено, що на практиці існують проблеми неоднозначного тлумачення норм права, оцінки електронних доказів та визначення істотності процесуальних порушень, що впливає на єдність судової практики.

Отже, інститут допустимості доказів є ключовим елементом кримінального процесу, який забезпечує баланс між ефективністю розслідування та дотриманням прав і свобод людини, а також гарантує справедливість судового розгляду.

ВИСНОВКИ

У курсовій роботі було комплексно досліджено питання доказів у кримінальному провадженні, їх поняття, класифікацію та допустимість відповідно до чинного законодавства України. Аналіз наукових підходів і норм Кримінального процесуального кодексу України дав змогу сформулювати цілісне уявлення про роль доказів у кримінальному процесі та особливості їх використання.

Встановлено, що докази є фактичними даними, отриманими у встановленому законом порядку, які використовуються для встановлення обставин кримінального правопорушення. Вони мають складну правову природу, оскільки поєднують інформаційний зміст і процесуальну форму закріплення, що забезпечує їх юридичну значущість.

Дослідження показало, що класифікація доказів (за процесуальною формою, джерелом походження, характером зв'язку з подією злочину та способом формування) має важливе теоретичне і практичне значення. Вона дозволяє систематизувати доказову інформацію, підвищити ефективність її оцінки та забезпечити правильне застосування у кримінальному провадженні.

Особливу увагу приділено інституту допустимості доказів, який є ключовою гарантією законності кримінального процесу. Встановлено, що допустимими є лише ті докази, які отримані з дотриманням вимог закону та не порушують конституційні права і свободи людини. Недопустимі докази підлягають виключенню з процесу доказування незалежно від їх змістовної значущості.

Також виявлено низку практичних проблем, зокрема неоднозначність судової оцінки істотності процесуальних порушень, складність роботи з електронними доказами та відсутність повної уніфікації судової практики. Це потребує подальшого вдосконалення законодавчого регулювання та формування єдиних підходів у правозастосуванні.

Отже, докази у кримінальному провадженні є фундаментальним елементом кримінального процесу, від якого залежить законність, обґрунтованість і справедливість судових рішень. Їх належне використання забезпечує ефективне виконання завдань кримінального провадження та гарантує захист прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баулін Ю. В. Теорія доказів у кримінальному процесі. – Харків: Право, 2019.
2. Грошевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі. – Київ, 2018.
3. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 р.
4. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р.
5. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р.
6. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р.
7. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р.
8. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р.
9. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р.
10. Когутич І. І. Кримінальний процес України: підручник. – Київ: Юрінком Інтер, 2021.
11. Конституція України від 28.06.1996 р.
12. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р.
14. Куц В. М. Кримінальний процес: загальна частина. – Київ, 2020.
15. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. В. Т. Нора. – Київ, 2023.
16. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в кримінальних справах» (чинна редакція).
17. Практика Верховного Суду України щодо оцінки доказів у кримінальному провадженні (узагальнення судової практики, 2020–2025 рр.).
18. Рішення Європейського суду з прав людини у справах щодо допустимості доказів (узагальнена практика ЄСПЛ).

19. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. – Харків: Право, 2020.
20. Шибіко В. П. Кримінальний процес України: навчальний посібник. – Київ, 2022.